

Norges Vassdrag- og energidirektorat
Postboks 5091
Majorstua, 0301 OSLO

NVEs saksnr.: 201300232
Sakstittel Herefoss kraftverk
Høringsuttalelse fra: Nedre Tovdal Fiskelag

Herefoss Energi AS – utbygging av Herefoss kraftverk i Birkenes kommune.

Ved en tidligere høring for noen år tilbake uttrykte Fiskelaget at det ikke hadde relevante innspill med hensyn til et da foreslåtte småkraftverket i Herefossen, ettersom laget på den tid ikke var kjent med at laks vandret oppstrøms Herefossfjorden. Nå er situasjonen endret i og med at det har framkommet materiale som tydelig viser årlige forekomster av lakseparr i stryka ovenfor Gauslå, rapportert fra 2011 frem til i dag. Spesielt høsten 2015 er Fiskelaget kjent med at Miljødirektoratet i Trondheim foretok elektrisk prøvefiske ovenfor Gauslå og at det ble påvist årsyngel plus ettårig og to-åringe lakseunger som viser at det har vært laksegyting minst i de to foregående årene, men det er klart at det var lakseoppgang og gyting førut disse to årene ved rapporten av lakse parr fra 2011.

Ved nærmere innsyn i historisk kilde materialet er Fiskelaget nå også bekjent med at Bind III av Herefoss Bygdesoge (v/Andreas Holm) på side 120 inneholder:

Håkon den Gode bestemte at landet skulle delast opp i skipsreider. Og skipsreidene som skulle skaffe mannskap til krigsskipa, skulle gå inn i landet så langt som laksen gjekk. Herefoss hørde saman med Landvik, Eide, Øyestad, Fjære, His og Froland til Bringsvær skipsreide. Det er sagt at dette skipsreidet gjekk til næraste foss ovanfor Gauslå, og så langt skulle då laksen gå i bygda vår. Til det er å merke at ein aldri har høyrte at det er fiska laks i Gauslåfjorden eller ovanfor. Det er og lite truleg at laksen har klart å gå opp Laksefoss frå Laksehøl. Det måtte i tilfelle vere før Herrefossen vart senka og utvida. Før før den tid gjekk det mye meir vatn i fossen ned til Laksehøl, serleg i flaumtider, og det kan kanskje ha laga betre oppgang. Og sjølv om ein aldri har høyrte at det er fiska laks i Gauslåfjorden, så er det fortalt at av gammalt gjekk laksen til Storefoss ovanfor Gauslå.

Og namnet Laksefoss fekk gjerne slike fossar som var vanskelege, men som laksen klarte å gå i. I Tovdalselva har me namnet Laksefoss ved Årdalen, Flaa, Senumstad og altså i austre arm opp til Gauslåfjorden.

Utover det ovenfor nevnte kildematerialet stadfester også Direktoratet for Naturforvaltning i sin publikasjon, "*Laksen er tilbake i kalkede Sørlandselver*", at laksen i tidligere tider gikk til Storefoss ovenfor Gauslåfjorden. Selv om det for Fiskelaget (og nåtids generasjons Herefossinger) var ukjent at laksen forserte oppstrøms Herefossfjorden, er det med dette nye materialet ingen tvil om så faktisk var tilfellet og da er situasjonen for høringsuttalelsen fra Fiskelaget endret fra den forrige uttalen.

Fiskelager ønsker nå å framsette tre punkter til uttalelse i forbindelse med det foreslåtte småkraft foretaket.

1. Vedtektene for fiskelaget stadfester mellom anna at lagets formål er å utvikle laksefiske i næringsøyemed til beste for medlemmene og allmentheten. Ved hjelp av en betydelig finansiell innsats fra det offentlige, i form av kalking samt investering av kunnskap, har det lyktes å reetablere en levedyktig laksestamme i vårt forvaltningsområde. Tovdalselvas forvaltningsområde for laks strekker seg i dag fra Kjevik til Herefossfjorden. I og med at re-etableringen nå er utført, så er det i tråd med Fiskelaget formålsvedtekter at det skal legges til rette for best mulig, og øket produksjon av laks i vassdraget. Forut for forsuringen som begynte i det nittende århundre, hadde elva veldig store årlige fangster. Elva er i dag langt fra det nivået og har utvilsomt mye uutnyttet potensiale. Det er da en selvfølge at de historiske perspektivene som er gjengitt ovenfor, med laks til Storefoss, er meget interessante for Fiskelaget. Laget er kjent med at det i stryka ovenfor Gauslå er omtrent 600 m med godt egnede gyte- og oppvekstområder for laks.

Det vises spesielt til at en viktig del av samfunnets innsats til kalking foregår fra en kalkdoser plassert ved Bås i Tovdal, ca 20 km ovenfor Gauslå. Den sikrer vannkvaliteten for oppvekst av laks ved Gauslå uten videre inngrep eller finansielle kostnader. Strekket ved Gauslå representerer derfor i dag et delvis uutnyttet - men på sikt et vesentlig potensial for lakseproduksjon, som i følge Fiskelagets interesser bør bli utviklet. Produksjon av laks ved Gauslå vil ikke bare være berikende for eiendommene der, men den økende produksjon av laksunger/smolt som forventes, om det legges til rette for oppgang til Gauslåfjorden, vil gagne også hele den lakseførende delen av elva nedenfor Herefossfjorden..

2. Det vises i konsesjonssøknaden til at elva ved innløpet til Herefossen er sterkt berørt av menneskelige inngrep, først for å lette fløting av tømmer, og dernest for å sikre jernbanelinja mot oversvømmelse (ved skytebanen ved Gauslåfjorden). Resultatet av begge disse tiltakene var at de ledet vannet bort fra Laksehøl. I dag har en manglende kunnskap om de vannforholdene i Laksefoss som best gagnar lakseoppgang til Gauslåfjorden. Ved jernbanebroen ved innløpet til Laksfoss-armen av elva står i dag en menneskebygd steinmur, som sterkt begrenser vannføringen ned til Laksefoss (bygd for lettelse av fløtingen, men fellesfløtinga er nå avviklet slik

slik at stengslet er unødvendig). Det er kanskje nærliggende å tenke at de ekstra mengdene vann som gikk før inngrepene har vært en faktor for bedre oppgang.

Fiskelaget vil videre tilføye følgende interessante momenter:

(i) Vitenskapelige undersøkelser fra bl.a. Mandalselva har vist at innsjøer på lakseførende strekninger kan produsere et betydelig antall smolt. En av forutsetningene for dette er at det finnes fungerende gyteareal oppstrøms innsjøene som kan produsere overskuddsyngel som senere kan nyttiggjøre seg beitemulighetene i nedenforliggende innsjøer under oppvekstfasen. Vurderinger i tilknytning til smoltproduksjonen i Mandalselva viser at Mannflåvannet anslås å kunne produsere 10.000 – 15.000 smolt pr år, jfr f.eks Ugdal, Hestdagen m.fl. (2006). Dette utgjør +/- 10% av smoltproduksjonen i Mandalselva i dag. Arealet av Mannflåvannet er ca 2,0 km², mens arealet av Herefossfjorden er ca. 4,0 km² og Gauslåfjorden er ca. 1,0 km², til sammen ca. 5 km². Med andre ord er innsjøarealet her 2,5 ganger arealet i Mannflåvann. Dersom en forutsetter at nevnte innsjøer er like produktive, vil de to innsjøer samlet kunne produsere ca. 25.000 til 40.000 smolt. Dette ville i så fall utgjøre en meget betydelig andel av samlet smoltproduksjon i Tovdalsvassdraget. En slik beregning er selvfølgelig beheftet med flere usikkerheter, men illustrerer hvor verdifullt gode gyteområder overfor slike innsjøer kan være. Det kan også tenkes at disse produksjonsområdene var sterkt medvirkende til de høye fangsttallene i Tovdalselva i tidligere tider. Gyteområder nedenfor Storefoss vil således kunne vise seg å være særdeles verdifullt for utvikling av laksebestanden i Tovdalsvassdraget over tid. Disse forhold må derfor underkastes en grundig vitenskapelig undersøkelse i forbindelse med planene for Herefoss Kraftverk.

(ii) Ved å sikre laksen gode oppvandringsmuligheter gjennom Lakshøl og opp Laksefoss til Gauslå vil det også legges et grunnlag for å få laksen videre oppover i Tovdalsvassdraget på et senere tidspunkt selv om laksen historisk ikke har forsert Storefoss. Tidligere befaringer har vist at det med relativt små grep kan realiseres laksetrapp/kulper ved Storefoss samt ved Hauglandsfossen litt lenger oppe, noe som kunne åpnet flere mil med ekstra lakseførende strekning i Øvre Tovdal. Dette vil trolig med relativt beskjedne investeringsmidler kunne øke produksjonen av laksesmolt i vassdraget betydelig og dermed bidra til at Tovdalselva ble en av de bedre lakseelvene i Norge. Et eventuelt Herefoss Kraftverk må ikke skape vanskeligheter for at et slikt fremtidig prosjekt kan realiseres

I sum er Fiskelaget samt allmentheten er tjent med at forholdene legges til rette med "riktig" vannfordeling mellom Herefoss og Laksefoss utløpene av elva, dette for å sikre forbedret oppgang av laks til oppvekst områdene ved Gauslå. Laksen representerer et biologisk mangfold i elva som Fiskelaget mener må prioriteres overfor

eventuelle nye meneskelige inngrep som i ukontrollert form muligens vil kunne ytterlig forverre forholdene for lakseoppgang til Gauslåfjorden. Dagens situasjon er at det ofte står betydelige mengder laks under - og i nedre kulper i Laksefoss. Vi ser for oss at en utredning for optimalisering av oppgangsmulighetene vil være av stor verdi for verdiskapning ovenfor Laksefoss.

3. Fiskelaget ser det som ønskelig at det legges til rette med trapp i Laksefoss for å bedre oppgang av laks som beskrevet ovenfor. En eventuell trapp må utredes i sammenheng med vannføring.

Rådgivende Biologer AS uttaler i sin rapport mht til behovet for oppfølgende undersøkelser: *«Det vurderes å ikke være behov for supplerende undersøkelser i forbindelse med søknadsprosessen for det planlagte tiltaket»*. Med bakgrunn i at vassdraget er vernet og at det er et av de nasjonale kalkingsprosjekter med reetablering av lakse- og sjørretbestander synes dette å være en lettvint konklusjon som avdekker manglende kunnskaper om vassdraget.

Nedre Tovdal Fiskelag
v/ Jørgen Birkenes

Mail : joebirk@online.no , tlf. 958 73023